

ברכת האילנות

שו"ע, סימן רכו' ס"א: היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח אומר: בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם. ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה. ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות, לא יברך עוד.

נתיבי עם מבאר:

1. ברכת האילנות עפ"י הסוד היא דוקא בניסן. כך כותב החיד"א.¹ ועל כן אין טעם לברך אחרי ניסן אפילו ללא שם ומלכות.
 2. המנהג הוא לברך גם על גינה פרטית, ואין צורך לצאת מחוץ לעיר לשם כך.
 3. אין לברך ברכה זו בשבת וי"ט מחשש שמא יקטוף.²
- בכל שלושת הסעיפים יש חולקים. ואנו באנו לבאר דברי רבנו בלבד.

וראיתי להביא כאן הסבר נחמד שכתב הרב גבריאל גולדמן, רב היישוב כפר אדומים, על ברכת האילנות:

ברכת האילנות – אמונה בתהליך

בטעם הברכה כתב ערוך השולחן שהאדם נותן שבח והודאה לה' יתברך שברא בשביל האדם אפילו דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם, כמו פרי אילנות. לפי הטעם הזה, ברכה זאת היא הודאה כללית על טובו ועל חסדו יתברך.

ואפשר לתת טעם אחר שמייחד דווקא את ברכת האילנות. אין מברכים על אילן שיש בו פירות, להיפך – אם יש פירות אין מברכים יותר. מברכים על הפרחים שעתידיים להוציא פירות. "אמונת" זה סדר זרעים, שמאמין בחי העולמים וזורע. יש כאן ברכה על התהליך, והמיוחד הוא שמברכים על התהליך רק בראשיתו, כשהדברים עדיין אינם ברורים, וכשעדיין יש צורך באמונה כלפי העתיד להתרחש. זו ברכה על האמונה מפני שבשלב המאוחר יותר, כשהפרחים נושרים ויש חנטה של הפירות – אין מברכים. בשלב מאוחר כזה כבר אין צורך יותר באמונה מפני שהדברים כבר קיימים וברורים. בברכת האילנות מובע יתרונו של האדם המאמין.

דוגמא נוספת לברכה על התהליך – קידוש לבנה. מברכים על הלבנה רק כשהיא נמצאת בתהליך ההתמלאות. משנתמלאה הלבנה אין מברכים עליה יותר.

להבדיל, תהליך כזה יכול להתקיים גם בכיוון השלילי. בן סורר ומורה נידון על שם סופו. וכי בשביל שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין, ייהרג זה!?

¹ לשון החיד"א בברכי יוסף ס"ק ב': ואני שמעתי דברכה זו על דרך האמת שייכא דוקא לימי ניסן.
² טעם זה הביא בכף החיים. מעניין שבנתיבי עם הביא את הטעם הזה ולא הביא את הטעם על פי הסוד, שגם הוא מובא בכף החיים, שהאיסור בשבת הוא משום בורר. שהרי מברר ניצוצי הקדושה מהצומח. אולי סבר שבספר הלכה עדיף לכתוב טעם מובן על פי הפשט. וזאת למרות שאת ההלכה עצמה הוא פוסק גם על תורת הסוד.

אלא הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ואמו ומבקש למודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה – מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב.

פסח נקרא חג האביב מפני שהוא מוכרח לצאת באביב. כל המערכת המורכבת של לוח שנה עברי, לוח משולב של תקופת החמה עם תקופת הלבנה,

סוד העיבור – כל זה נעשה כדי שפסח יצא תמיד באביב. על כן החודש המעובר הוא לעולם חודש אדר שהרי מטרת הלוח היא ההכנה לחודש ניסן – מלך בחודשים, החודש הזה לכם – אותיות מלך.

מעבר למשמעות ההלכתית יש פה גם משמעות רוחנית פנימית. בפסח ישראל יצאו ממצרים, עדיין היו שלבים רבים עד שהגיעו לארץ ישראל ולבנין בית הבחירה,

ובכל זאת בני ישראל אמרו שירה על שזכו להתחיל את תהליך הגאולה. זו גם משמעות הברכה באביב, נמצאים בתחילת התהליך – הניצנים נראו בארץ, התאנה חנטה פגיה, אחרי תרדמת החורף הארוכה, ואנחנו מברכים ברכת האילנות דווקא בנקודת הזמן הזאת.

הדברים נכונים כמובן גם היום. אנו נמצאים בעיצומם של תהליכים גדולים. מי חכם ויבן אלה ויתבוננו חסדי ה'. צריך חכמה, צריך התבוננות. קטני אמנה מתקשים להודות ואף מתלוננים. גם ביציאת מצרים היו כאלה, הן כשהגיעו לים סוף והן בזמן ההליכה במדבר, אין חדש תחת השמש.

עקרון האמונה נשמר תמיד, והרשות ביד כל אדם לבחור בין אמונה לבין תלונות וטענות. אנחנו מאמינים בני מאמינים, לפיכך אנחנו חייבים לשבח לפאר לרומם לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלה.

מאמינים בני מאמינים משבחים ומפארים ומודים ומהללים על הפרחים שעתידיים להיות לפירות,

ועל התמלאותה של הלבנה – "וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידיים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו".

דניאל לוי.